

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINI MILLIY TARBIYA RUHIDA MEHR-OQIBATLI QILIB TARBIYALASH

Xusainova Gulmira Muxammadovna

Toshkent viloyati Bo'stonliq 36-sonli umumta'lim
maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarini milliy tarbiya ruhida mehr-oqibatli qilib tarbiyalashning mazmuni, ahamiyati va amaliy imkoniyatlari ilmiy adabiyotlar hamda me'yoriy-huquqiy hujjatlar asosida tahlil qilinadi. Zamonaviy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg'unligiga tayangan tarbiya jarayoni bolalarda empatiya, g'amxo'rlik, hurmat, hamkorlik va mas'uliyat kabi ijobiy ijtimoiy-axloqiy sifatlarni rivojlantiradi. Shu bilan birga, boshlang'ich ta'lim davri o'quvchi shaxsida mehr-oqibat, insonparvarlik va ijtimoiy munosabat madaniyatini shakllantirish uchun eng qulay bosqichlardan biri hisoblanadi. Maqolada milliy tarbiya, "Tarbiya" fani, oila-maktab-mahalla hamkorligi, ijtimoiy-emotsional ta'lim, empatiya va prosotsial xulq masalalari o'zaro bog'liqlikda yoritiladi. Xulosa sifatida, boshlang'ich sinf o'quvchilarini milliy tarbiya ruhida mehr-oqibatli qilib tarbiyalash oddiy axloqiy targ'ibot emas, balki barkamol, ijtimoiy mas'ul va ma'naviy yetuk shaxsni shakllantirishning muhim pedagogik yo'nalishi ekani asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: boshlang'ich ta'lim, milliy tarbiya, mehr-oqibat, empatiya, ma'naviy-axloqiy tarbiya, prosotsial xulq, Tarbiya fani, milliy qadriyatlar.

EDUCATING PRIMARY SCHOOL PUPILS IN THE SPIRIT OF NATIONAL UPBRINGING TOWARD KINDNESS AND COMPASSION

Abstract. This article analyzes the essence, significance, and practical possibilities of educating primary school pupils in the spirit of national upbringing toward kindness and compassion on the basis of scholarly literature and normative documents. Modern studies show that an educational process

grounded in the harmony of national and universal values develops such positive social and moral qualities in children as empathy, care, respect, cooperation, and responsibility. At the same time, the primary school stage is one of the most favorable periods for shaping compassion, humanism, and the culture of social relations in the learner's personality. The article examines national upbringing, the subject "Tarbiya", family-school-community cooperation, social and emotional learning, empathy, and prosocial behavior in interrelation. In conclusion, it is substantiated that educating primary school pupils in the spirit of national upbringing toward kindness and compassion is not merely moral exhortation, but an important pedagogical direction for forming a harmoniously developed, socially responsible, and spiritually mature personality.

Keywords: primary education, national upbringing, kindness, compassion, moral education, empathy, prosocial behavior, Tarbiya subject, national values.

ВОСПИТАНИЕ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ В ДУХЕ НАЦИОНАЛЬНОГО ВОСПИТАНИЯ И ДОБРОЖЕЛАТЕЛЬНОСТИ

Аннотация. В данной статье на основе научной литературы и нормативно-правовых документов анализируются сущность, значение и практические возможности воспитания учащихся начальных классов в духе национального воспитания и доброжелательности. Современные исследования показывают, что воспитательный процесс, основанный на гармонии национальных и общечеловеческих ценностей, развивает у детей эмпатию, заботливость, уважение, сотрудничество и ответственность. Вместе с тем начальный этап обучения является одним из наиболее благоприятных периодов для формирования у ребёнка милосердия, гуманизма и культуры социальных отношений. В статье во взаимосвязи раскрываются вопросы национального воспитания, предмета «Тарбия», сотрудничества семьи, школы и махалли, социально-эмоционального

обучения, эмпатии и просоциального поведения. В качестве вывода обосновывается, что воспитание учащихся начальных классов в духе национального воспитания и доброжелательности представляет собой не просто нравственное наставление, а важное педагогическое направление формирования гармонично развитой, социально ответственной и духовно зрелой личности.

Ключевые слова: начальное образование, национальное воспитание, доброта, милосердие, духовно-нравственное воспитание, эмпатия, просоциальное поведение, предмет «Тарбия», национальные ценности.

Kirish. Bugungi kunda boshlang'ich ta'lim tizimi oldida turgan asosiy vazifalardan biri o'quvchilarga faqat savod, bilim va ko'nikmalarni berish emas, balki ularni milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalash, mehr-oqibatli, insonparvar va ijtimoiy mas'uliyatli shaxs sifatida shakllantirishdan iboratdir. O'zbekiston Respublikasida umumiy o'rta ta'lim tizimiga "Tarbiya" fanining joriy etilishi ham aynan o'quvchilarda faol fuqarolik pozitsiyasi, hamkorlik, milliy, ma'naviy va umuminsoniy qadriyatlarni hurmat qilish, insonparvarlik tuyg'ularini tarkib toptirishga qaratilgani bilan ahamiyatlidir. 2022–2026-yillarda maktab ta'limini rivojlantirish bo'yicha milliy dasturda ham o'quvchilarni milliy hamda umuminsoniy qadriyatlarga sodiqlik ruhida tarbiyalash ustuvor vazifa sifatida belgilangan.

Boshlang'ich ta'lim pedagogikasi nazariyasida tarbiya o'quvchi shaxsini hayotga tayyorlash, unda ezgu fikr, ezgu so'z va ezgu amal kabi axloqiy sifatlarni shakllantirishga xizmat qiluvchi jarayon sifatida qaraladi. Shu ma'noda boshlang'ich maktab yoshi bolalarda xulq-atvorning asosiy me'yorlari, kattalarga hurmat, tengdoshlarga mehribonlik, yordamga tayyorlik va jamoada yashash madaniyatini shakllantirish uchun hal qiluvchi davrdir. Milliy tarbiya mazmuni

esa ana shu jarayonni xalqning tarixiy tajribasi, ma'naviy merosi, urf-odatlari va qadriyatlari bilan boyitadi.

Shuningdek, xalqaro tadqiqotlarda ham bolalarning empatiyasi, boshqalar bilan sog'lom munosabat o'rnatishi va mas'uliyatli qaror qabul qilishi ta'limning muhim natijalari sifatida talqin qilinadi. CASEL ijtimoiy-emotsional ta'limni bolalarning sog'lom identitetni rivojlantirishi, o'z hissiyotlarini boshqarishi, boshqalarga nisbatan empatiya ko'rsatishi, qo'llab-quvvatlovchi munosabatlar o'rnatishi va g'amxo'r qarorlar qabul qilishi jarayoni deb izohlaydi. UNESCO esa maktablarda empatiya va compassionni rivojlantirish uchun ularni alohida mavzu sifatida emas, balki darslar, muhit, pedagogik munosabatlar va maktab madaniyatiga singdirish zarurligini ta'kidlaydi.

Shu sababli boshlang'ich sinf o'quvchilarini milliy tarbiya ruhida mehr-oqibatli qilib tarbiyalash mavzusi nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham dolzarbdir. Bu masala bir tomondan milliy ta'lim siyosati va tarbiya konsepsiyasi bilan, ikkinchi tomondan esa ijtimoiy-emotsional ta'lim, empatiya va prosotsial xulq bo'yicha zamonaviy xalqaro tadqiqotlar bilan uzviy bog'liqdir. Binobarin, ushbu yo'nalish bugungi boshlang'ich ta'lim tizimida barkamol shaxsni tarbiyalashning muhim pedagogik mexanizmlaridan biri sifatida ko'rilishi lozim.

Asosiy qism. Boshlang'ich sinf o'quvchilarini milliy tarbiya ruhida mehr-oqibatli qilib tarbiyalash zamonaviy pedagogikaning muhim va dolzarb yo'nalishlaridan biridir. Chunki boshlang'ich maktab bosqichida bolaning shaxsiyati, ijtimoiy tajribasi, xulqiy odatlari va boshqalarga munosabati intensiv ravishda shakllanadi. Mazkur davrda berilgan tarbiya keyingi ta'lim bosqichlarida o'quvchining o'zini tutishi, jamoada ishlashi, kattalarga hurmati va tengdoshlarga munosabatida barqaror namoyon bo'ladi. Shu nuqtai nazardan, milliy tarbiya o'quvchilarda shunchaki ma'lumot emas, balki amaliy xulq me'yorlarini tarkib toptiruvchi pedagogik tamoyil sifatida namoyon bo'ladi.

Milliy tarbiyaning mohiyati, avvalo, o'quvchi ongiga xalqning asrlar davomida shakllangan odob-axloqiy mezonlarini singdirish bilan bog'liqdir. O'zbek pedagogik tafakkurida kattaga hurmat, kichikka izzat, qo'ni-qo'shniga yaxshilik, mehmondo'stlik, bag'rikenglik, saxovat, andisha va mehr-oqibat kabi tushunchalar tarbiyaning asosiy ustunlari sifatida qaraladi. Boshlang'ich ta'limda ushbu qadriyatlarni xalq og'zaki ijodi, badiiy matnlar, ibratli hikoyalar, maqollar, ertaklar, rolli o'yinlar, sahna ko'rinishlari va kundalik pedagogik vaziyatlar orqali singdirish samarali natija beradi. Ayniqsa, "Tarbiya" fani mazmuni o'quvchilarda milliy, ma'naviy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmatni shakllantirishga yo'naltirilgani bilan bu jarayon uchun qulay metodik maydon yaratadi.

Mehr-oqibatli tarbiyaning markazida empatiya turadi. Empatiya bolaning boshqa insonning his-tuyg'usini anglay olishi, uning ehtiyojiga befarq bo'lmasligi va zarur holatda yordam ko'rsatishga ichki tayyorligini bildiradi. CASEL ta'rifiga ko'ra, o'quvchining boshqalarga nisbatan empatiya ko'rsatishi, qo'llab-quvvatlovchi munosabatlar o'rnatishi va g'amxo'r qarorlar qabul qilishi ijtimoiy-emotsional ta'limning asosiy natijalaridan biridir. UNESCO ham empatiya va compassion bolalarning o'zini anglashi, boshqalarni tushunishi hamda maktabdagi g'amxo'r va hurmatli muhit bilan bevosita bog'liq ekanini qayd etadi. Demak, boshlang'ich sinfda mehr-oqibatni rivojlantirish faqat axloqiy targ'ibot emas, balki emotsional savodxonlik va ijtimoiy munosabat madaniyatini shakllantirishni ham nazarda tutadi.

Xalqaro empirik tadqiqotlar bu fikrni yanada mustahkamlaydi. Durlak va hamkorlarining maktablarda olib borilgan universal SEL dasturlari bo'yicha meta-tahlili bunday dasturlar bolalarning xulqi va akademik natijalariga ijobiy ta'sir ko'rsatishini qayd etadi. OECDning 2024-yilgi hisobotida esa ijtimoiy-emotsional ko'nikmalar ta'lim siyosatida "har tomonlama rivojlangan fuqaro"ni shakllantirish yo'li sifatida talqin etiladi. Bundan tashqari, maktab sharoitida olib borilgan alohida tadqiqotlar compassion va empatiyani rivojlantirishga qaratilgan

dasturlar bolalarda altruistik munosabat, ijtimoiy integratsiya va affektiv javobni yaxshilashini ko'rsatgan. Bu natijalar milliy tarbiya va mehr-oqibatni birlashtirgan boshlang'ich ta'lim amaliyotlari ilmiy jihatdan ham asosli ekanini ko'rsatadi.

Boshlang'ich sinfda mehr-oqibatli shaxsni tarbiyalashning samaradorligi ko'p jihatdan ta'lim muhitiga bog'liqdir. Agar sinfda o'zaro hurmat, ishonch, tinglash madaniyati va hamkorlik hukm sursa, bolalar o'rtasida g'amxo'rlik, bir-biriga yordam berish va nizolarni tinch yo'l bilan hal qilish ko'nikmalari kuchayadi. UNESCO maktablarda care va respect muhitini "nafas olayotgan havodek tabiiy" bo'lishi kerakligini ta'kidlaydi. Shu bois boshlang'ich ta'limda mehr-oqibatni rivojlantirish uchun dars mazmuni bilan birga pedagogik muhit, o'qituvchining nutqi, munosabati, rag'batlantirish usullari va sinf ichidagi kundalik qoidalar ham mos ravishda qayta ko'rilishi lozim.

Mazkur jarayonda o'qituvchining roli alohida ahamiyatga ega. O'qituvchi bolaga milliy qadriyatlar va mehr-oqibat haqida gapiribgina qolmay, o'z shaxsiy namunasi bilan ham ularni namoyon etishi kerak. Boshlang'ich ta'lim pedagogikasida tarbiya jarayonining maqsadi o'quvchini hayotga tayyorlash, unda ijobiy axloqiy fazilatlarini shakllantirish bilan belgilanadi. Shunday ekan, mehribon, adolatli, sabrli, diqqatli va tinglay oladigan o'qituvchi bolaning ichki dunyosiga eng kuchli tarbiyaviy ta'sir ko'rsatadi. Bunday pedagog bolalarda nafaqat intizom, balki boshqaga nisbatan ehtiyotkorlik, rahmdillik va jamoaviy mas'uliyatni ham tarbiyalaydi.

Bundan tashqari, boshlang'ich sinf o'quvchilarini milliy tarbiya ruhida mehr-oqibatli qilib tarbiyalash maktabning o'zi bilan cheklanmaydi. Oila, maktab va mahalla hamkorligi bu jarayonning eng muhim sharti hisoblanadi. Chunki bola maktabda olgan tarbiyaviy tasavvurlarini avvalo oilada, keyin esa kengroq ijtimoiy muhitda amalda ko'radi. Agar oilada kattalarga hurmat, kichiklarga e'tibor, qo'shniga yaxshilik va jamoaga foydali bo'lish kabi qadriyatlar kundalik

hayotda namoyon bo'lsa, maktabdagi tarbiyaviy ta'sir ancha mustahkamlanadi. CASEL ham ijtimoiy-emotsional ta'lim samaradorligi maktab–oila–hamjamiyat hamkorligi bilan kuchayishini alohida ko'rsatadi.

Boshlang'ich ta'lim amaliyotida bu vazifani bajarish uchun bir qator metodik vositalardan foydalanish mumkin. Jumladan, xalq og'zaki ijodi namunalari asosida axloqiy suhbatlar tashkil etish, “yaxshilik zanjiri”, “mehr ulashish kuni”, “do'stga yordam” kabi jamoaviy topshiriqlar berish, kichik sahna ko'rinishlari va rolli o'yinlar o'tkazish, badiiy matnlardagi qahramonlar xatti-harakatini axloqiy baholash, sinfdoshga yordam ko'rsatish holatlarini rag'batlantirish, mahalla va oila bilan hamkor tarbiyaviy tadbirlar uyushtirish shular jumlasidandir. Bunday faoliyatlar o'quvchida mehr-oqibatni nazariy tushuncha emas, balki kundalik xulq me'yoriga aylantirishga yordam beradi.

Umuman olganda, boshlang'ich sinf o'quvchilarini milliy tarbiya ruhida mehr-oqibatli qilib tarbiyalash o'quvchilarning ma'naviy-axloqiy rivoji, ijtimoiy-emotsional ko'nikmalari va prosotsial xulqini shakllantirishning samarali vositasidir. Bu yondashuv milliy pedagogik meros bilan zamonaviy xalqaro ta'lim tendensiyalarini uyg'unlashtiradi. Natijada o'quvchi nafaqat bilimli, balki bag'rikeng, hamkorlikka tayyor, boshqalarga befarq bo'lmagan va o'z xatti-harakatining ijtimoiy oqibatini anglaydigan shaxs sifatida kamol topadi.

Xulosa. Boshlang'ich sinf o'quvchilarini milliy tarbiya ruhida mehr-oqibatli qilib tarbiyalash zamonaviy ta'lim-tarbiya jarayonining muhim va zarur tarkibiy qismidir. U bolani shunchaki odob qoidalarini biladigan emas, balki ularni real munosabatlarda qo'llay oladigan, boshqalarning holatini tushunadigan, yordamga tayyor va milliy qadriyatlarni hurmat qiladigan shaxs sifatida shakllantiradi. Bu jarayonda milliy tarbiya mazmuni, “Tarbiya” fanining imkoniyatlari, o'qituvchi shaxsiy namunasining kuchi hamda oila–maktab–mahalla hamkorligi hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, mehr-oqibatli tarbiya bugungi kunda faqat milliy pedagogik an'analarga emas, balki ijtimoiy-emotsional ta'lim, empatiya va prosotsial xulq bo'yicha zamonaviy xalqaro ilmiy xulosalarga ham tayangan holda olib borilishi zarur. Empatiya, g'amxo'rlik, hamkorlik va mas'uliyat kabi sifatlar o'quvchilarning ijtimoiy moslashuvi, sinfdagi ijobiy muhit va kelajakdagi fuqarolik faolligi uchun mustahkam zamin yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 6-iyuldagi 422-son qarori. Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida "Tarbiya" fanini bosqichma-bosqich amaliyotga joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 11-maydagi PF-134-son Farmoni. 2022–2026-yillarda maktab ta'limini rivojlantirish bo'yicha milliy dasturni tasdiqlash to'g'risida.
3. Abdusamiyev D. A. Boshlang'ich ta'lim pedagogikasi. – Toshkent: Mashrab nashriyoti, 2025.
4. Coleman G., Feldmárová I., Le Donné N. Social and Emotional Skills for Better Lives. – Paris: OECD Publishing, 2024.
5. CASEL. What Is Social and Emotional Learning?
6. UNESCO MGIEP. Teaching (with) empathy and compassion in schools.
7. Durlak J. A., Weissberg R. P., Dymnicki A. B., Taylor R. D., Schellinger K. B. The Impact of Enhancing Students' Social and Emotional Learning: A Meta-Analysis of School-Based Universal Interventions. – 2011.
8. Kappelmayer M., Czar A., Tresca M., D'Adamo P., Lozada M. A school intervention promotes compassion, empathy and social relationships in children. – 2023.